

A vár látképe kelet felől
(A szerző felvételeivel)

Kósa Pál

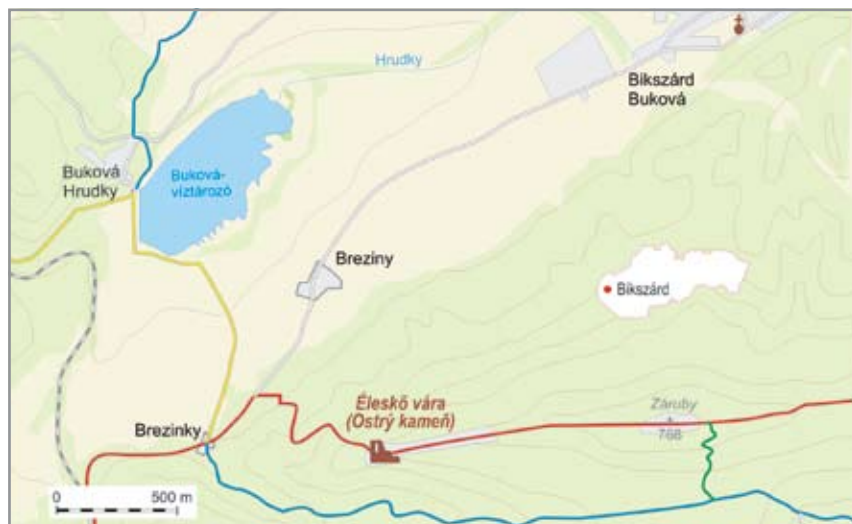
Éleskő vára a Kis-Kárpátokban

A Kis-Kárpátok (Malé Karpaty) viszonylag alacsony, közel 100 km hosszú hegyvonulata Pozsony és Vágújhely között húzódik. A hegység magját kristályos kőzetek alkotják, amelyre helyenként fiatalabb mészkő és dolomit képződmények települtek. A középkorban ezekre a kiemelkedő, meredek sziklaszirtekre építették a várakat. Ma is számtalan vár nevében bukkan fel a „kő” kifejezés a Kis-Kárpátokban: Jókő, Korlátkő, Detrekő, Borostyánkő stb. Mi most a hegység középső részén, a legmagasabb csúcs (Záruby, 768 m) közelében emelt Éleskő várához látogatunk el.

Bikszárd és környéke

Éleskő romjainak meglátogatásához fél vagy egész napos túraútvonalat érdemes tervezni. A hosszabb, sok természeti érdekességet kínáló út gazdagon fizeti vissza látványban, élményben a rá fordított időt. Pozsonyból indulva Szentgyörgyön, Bazinon keresztül Szomolányig autózunk a Kis-Kárpátok keleti lábánál. Szomolányban a várkastély környékén érdemes leparkolni a kocsival, mert a turistaút is itt tér le a műútról. Az eleinte északnyugatnak, majd nyugatnak tartó kék jelzést követve, bő egyórás kaptató után a csatlakozó zöld jelzésen északnak fordulunk. Ez fél órás meredek kapaszkodó után a gerincre vezet, ahol a piros jelzésen ismét nyugatra fordulva néhány perc alatt a Záruby 768 méteres csúcsára érünk. Onnan már látni lehet az 570 m magasságban elhelyezkedő Éleskő várát. Harminc perces sétával, gyönyörködve a panorámában, ereszkedünk le a sziklás úton a várhoz. Aki ezt az utat választja, reggel induljon el, mert akkor még kedvező napállás mellett kiváló fotókat készíthet a romokról. A várhoz közeledve, az szinte lépésenként mutatja újabb arcát, azt az érzést keltve a szemlélőben, mintha falai a csupasz kősziklából nőttek volna ki.

Amennyiben kevesebb időt szánunk a várlátogatásra, a Kis-Kárpátok nyugati oldala felől közelítsük meg Éleskőt. Pozsonyból autópályán is mehetünk

Lozornóig, majd az 501-es úton Detrekőszentpéterig (Plavecky Peter) autózunk. A települést elhagyva jobbra, mellékútra kanyarodunk és 4 km után Bikszárd (Buková) faluba érünk. A templomtól egy keskeny kövesúton még néhány percet délnyugat felé autózunk. A pár házból álló Breziny-t elhagyva ott keressünk parkolóhelyet, ahol az erdő mellé ér az út. Innen, a várhegy lábától indul ugyanis a romokhoz felvezető piros turistajelzés. Így alig egymásfél kilométert kell gyalogolni a serpentinező, helyenként elég meredek hegyi ösvényen. Ez bő fél órát vesz igénybe, ha nem térünk le a jelölt útról.

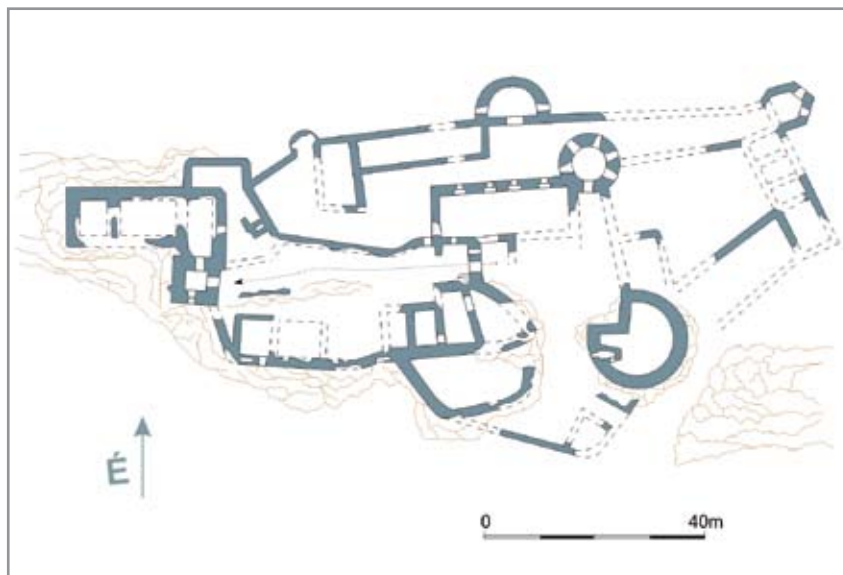
Amennyiben Éleskő romjaiból minél többet szeretnénk látni és jó fényképeket szándékozunk készíteni, érdemes megfontolni azt is, hogy milyen évszakban túrázunk. Bár a szlovák cserkészek itt is megkezdték a várterület tisztítását, a lombosodás után a felső vár romjainak kivételével szinte mindegyik eltakar a sűrű erdő.

Bármelyik irányból érkezünk Éleskő várába, először az alsó vár maradványaival találkozunk. Itt helyezték el a felvidéki várakban már megszokott, és a vár bejárásában, a látottak értelmezésében még a laikus túrázóknak is segítséget nyújtó tájékoztató tablót. Csodák-csodájára most is teljesen ép, még összefirkálva sincs. Ha tudnánk szlovákul, akkor a vár történetéről is olvashatnánk, de az alaprajz és a látványrajz így is jól használható.

A viszonylag kis alapterületű felső vár romjait a szemközti szikláról is látni, ezt még nem hódította meg a növényzet. A meredek sziklagerinc legmagasabb pontján emelkedő 28x11 m-es zárt épülettömb és egy 9x9 m-es torony lehetett a vár legkorábbi része. Régészeti ásatás nélkül csak feltételezni lehet, hogy a 13. század végén már álltak a felső vár épületei. Egy 1336-ban kelt oklevél tesz említést először Éleskő váráról, ahol még Hedreh néven királyi várként szerepelt. 1388-tól írják Éleskő néven az oklevelekben. (Hasonló várnév több is előfordul a Kárpát-medencében, nálunk talán a legismertebb a Bükkben, Szilvásváradtól délkeletre található.)

Az alsó és középső vár területének bejárását a sűrű, helyenként elvadult növényzet nehezíti. Ennek ellenére kivehető, hogy a falak néhol még több emelet magasságban állnak. Nagyméretű rondella, kerek tornyok, félkör és ötszög alakú bástyák maradványai ismerhetők fel. Az ágyúk elhelyezésére alkalmas védőművek kialakítása alapján a középsővárat a 16. század első felében, míg az alsóvárat a második felében emelheték. Az északi hegyoldal felől egy mélyebb szinten kiépült falsoros is található, de a legjobban támadható keleti irányból többszörös védőöv vigyázta a várat.

Éleskő a 16. században távolabb feküdt a török hódoltsági területek háborúitól, az itt élő nemesek és szolgaszemélyzetük élték a mindennapjaikat. A vár birtokosai igyekeztek a Kis-Kárpátok hegyei

Éleskő várának alaprajza

A felső vár épületmaradványai délkelet felől

Az alsó vár falmaradványai a fák között

Éleskő várának ábrázolása a 18. század elején

Stiborici Stibor erdélyi vajda (1348–1414)

Kilátás a felső várból a Záruby csúcsa felé

között meghúzódó erősséget kényelmes lakhellyé tenni, és az akkoriban megjelenő ágyúkkal vívott hadviselésnek ellenálló várrá alakítani. Ám így sem lehetett a 16–17. században igazán jelentős, korszerű erősség. Az ostromló számára a legnagyobb akadályt a hozzá vezető fárasztó út, a hegy meredeksége jelenthette.

Éleskő történetében a nagy ostromok nem játszottak igazán fontos szerepet. A törökök meg sem fordultak falai alatt. Mivel nagyon gyakran cserélődtek tulajdonosaik, szinte mindennaposak voltak a vár birtokáért folytatott pereskedések és a kisebb-nagyobb "csetepaték".

A vár eredetileg minden bizonnyal a Holics és Nagyszombat között vezető ún. "cseh utat" biztosította. Valószínűleg a király emeltette. 1385-től a morva őrgrófok kezén volt. Prokop őrgróftól 1390-ben szerezte vissza Zsigmond király, majd 1394-ben Stiborici Stibor pozsonyi és trencsényi ispánnak adta örök adományul. Valójában azonban egy osztrák zálogbirtokos kezén volt 1411-ig, csak akkor sikerült Stibornak kiváltania. Stibor 1414-es halála után több vármegyére kiterjedő uradalmait fia, az ifjabb Stibor örökölte meg. Az ifjú báró azonban nem tudott olyan befolyásos királyi tisztségekre szert tenni, mint az apja. Miután az ifjabb Stibor trencsényi, nyitrai és egyben máramarosi ispánnal 1434-ben férfiágon a dúsgazdag bárói família kihalt, minden váruradalmuk visszakerült a királyi kamara kezelésébe. Rövid időszakban honorbirtokosok mondhatták a magukénak, vagyis a királytól kapott tisztség betöltésének időszakára élvezhették a váruradalomból befolyó jövedelmeket. 1439-től Albert király egyik főúri hívének, az erősséget már korábban is honorként birtokló ifjabb Rozgonyi Istvánnak adta örökbirtokul Éleskőt. 1440-ben viszont már Rozgonyi István zálogosította el három évre 1100 arany forint fejében. 1453-ban V. László király Rozgonyi István fia Sebestyénnek adományozta. A vár azonban zálogban volt és a Rozgonyiak ténylegesen nem birtokolták. 1476-ban a várat és uradalmát megvette a cseh származású csernai Chernensky család.

1496-ban II. Ulászló király a Czobor családnak adományozta, akik birtokjogi viták, és zálogösszegek lefizetése után ténylegesen birtokba is vették. A 16. század elejétől a Czobor-Pilsberger családé lett. Akkor tíz falucska tartozott uradalmához. Később többször is cserélődtek birtokosai. A vár birtoklásáért zajló küzdelmek a családok között váltakozó eredménnyel zajlottak, mindig az éppen nagyobb politikai súllyal rendelkező család sikerével.

Ezeknek a csatározásoknak köszönhetően betekinthetünk Éleskő várának 16–17. századi életébe. A vár sorsának alakulását a Czobor és a Bakyth család között a vár birtokáért folytatott per irataiból ismerhetjük meg szokatlanul nagy részletességgel.

Bakyth Pál és Péter irányításával 1540 előtt átépítéseket végeztek: új zsindeletető került a várra,

három vízvezető csatorna készült fából, amelyek az esővizet tárolóba vezették. Új ajtókat, asztalokat, szekrényt készítettetek, két holicsi zsidóval ablakokat üvegeztettek. A belső vár keleti falának egy szakaszát alapjaitól újra építették. A belső vár falát csaknem mindenütt megmagasították.

1638-ban Éleskő várában a Czobor családon belüli megegyezés keretében átvett ékszerekről és készpénzről készült nyugtából kiderül, mekkora gazdagság is halmozódhatott fel egy ilyen hegyi sasfészekben: két gyöngyös fejkötő, egyik 22, a másik 19 rubintos boglárral díszített. A harmadik arany bogláros fejkötőt 35 rubint ékítette. Fekete tafotából készült süveg, gyöngyös karimával, 21 rubintos boglárral. Egy 20 arany bogláros rubintos párta. Gyöngyös koronácskák apró rubintokkal, apró arany boglárokkal. Spanyol aranyláncok 52 kis gyémánttal, a mások rubintokkal, gyöngyökkel. Gyémántos nyakláncok, 90 ill. 31 gyémánttal ékes násfák, gyöngyös koszorú és korona, gyöngyös arany öv, aranylánc, arany perec, gyöngylánc, továbbá 6667 ezüst tallér.

A 17. században is mindvégig birtokmegosztási, birtokjogi ügyek jelentik voltaképpen a vár történetét. 1689-ben a Thököly Imre által birtokolt, s tőle elkobzott várrészt I. Lipót király 1689-ben gr. Erdődy Kristóf koronaőrnek adományozta.

Éleskő várának különösebb katonai jelentősége nem volt. Egyetlen ostromára a Rákóczi-szabadságharc során került sor: 1707 áprilisában gr. Stahremberg Guidó tábornok morva földről behatoló serege foglalta el Berencessel, Jókóvel, Szomolánnyal együtt. Az ostrom után lakatlanná vált és így érthetően pusztulni kezdett.

Miközben a vár múltjának mozgalmas, ám mégis egyhangú történelmét megidézzük, felmászunk az eredetileg gótikus felső vár legmagasabb pontjára. A sok évszázados palota falmaradványai

között nem csak a Kis-Kárpátok hegyvonulataiban gyönyörködhetünk, a hegység lábánál kezdődő Erdőháti-síkságra is pompás kilátás nyílik. Közvetlen alattunk csillog a Bikszárd település határában létesített mesterséges tó. Kicsit távolabb, egy dombtetőn négy óriás szélmotor lapátjait forgatja a szél, mit sem sejtve arról, hogy a lábuknál heverő Korlátkő várának romjai mennyi titkot rejtenek.

Hinni szeretnénk Éleskő-vár sorsának jobbra fordulását. Kívánjuk, hogy szélmotorok, újabb és újabb tulajdonosok helyett kutatók, önkéntes munkások, turisták népesítsék be a várat. 🍷

Kilátás a felső vár legmagasabb pontjáról a Bikszárdi-víztározóra és Korlátkő vára felé